

QOBU XALÇALARI

Motiv: Ütviyyə Məmmədova, Tüvrala Babayeva

"Könlünüz güllü bağça, çiçək darib sardiniz,
Hər evi, hər otağı bahara döndərdiniz.
Azərbaycan adını, Azərbaycan odunu
Çeşnilərə düzdünüz, min elə göndərdiniz."
("Xalçaçı qızlar", S.Rüstəmخانli)

Saharın kəndə həmişə ehtiyacı var. Böyük şəhərlər kəndlərin əhatəsində özlərini daha "rahat" hiss edirlər. Xəzər sahilində Azərbaycanın paytaxtına çevrilmiş Bakı da kəndlərlə dövrələnib. Bu kəndlərdən bəziləri dəniz sahilində, bəziləri isə şimal-şərqdə yerləşirlər. Adları kimi özləri də müxtəlifdir bu kəndlərin. Maraqlıdır ki, hər kənd öz sakinləri, ləhcəsi, ananaləri, dünyagörüşü, hətta xalçaları ilə belə digərindən seçilir. Əslində, Bakı kəndlərini hamı etnik, hamı mədəni cəhətdən yekincis hesab edənilər yənilirlər. Reportajımızda mülhazələrimizi Qobu kəndinin təmsalında işıqlandırməyə çalışacağıq.

Qobuda sənətkarlıq evi fəaliyyət göstərir

Qobu - Ağsəran rayonunun inzibati ərazi vahidlərindən biridir. Adına "qəsəbə" - də deyirlər. Lakin, bir qayda olaraq, Qobu da kənd kimi qəbul olunur. Qobunun təbii, təsərrüfat sahələri, əhəli, məişət üslubu, mətbəxi... bir sözlə, hər şeyi əsl kənd həyatını əks etdirir.

Səhərə yaxın kəndin astanasındaydıq. Burada da Azərbaycan kəndlirinin əksəriyyətində bizi qarşılayan tağ - göstərici var. Bu tağdan sonra isə gah şose, gah da daşlı-kasaklı yollarla kəndə tərəf üz tuturuq.

"Qobu" toponiminə Azərbaycanın bir sıra bölgələrində rast gəlirik. Çox da uzağa getməyək. Elə şəhərin 50 kilometrliyində yerləşən Qobusun qəsəbəsi, mərkəzi Marazlı qəsəbəsi olan Qobustan rayonu, Zardab rayonunun Gödək Qobu kəndi və s. Tədqiqatçıların fikrincə, bu toponimlər sırf coğrafi mövqe ilə, yəni adı çəkilən bu yerlərin yerləşdiyi "qobu"larla - çökəkliklərlə əlaqədardır. Və yuxarıda adları sadalanan "qobu"ların bir-biri ilə geneoloji bağlılığı yoxdur. Kənd Şubanı dağlarının qoynundakı çökəklikdə, Bakı ilə məmləkətimizin şimal-şərq rayonları arasında yerləşir. Elə onun bu aralıq mövqeyi də Qobunun digər kəndlərdən fərqliliyini təsəvvürləndirir. "Azərbaycan xalçaları" jurnalının yaratdığı heyətinin bu kəndə səfərinin əsas məqsədi Qobu xalçılığına məhbub fərqli kontekstində araşdırmaqdır.

Prof. Vidadi Muradov: "Bakı, Qarabağ, İrəvan, Gəncə, Naxçıvan, Şirvan, Quba, Təbriz və Qelex-Borçalı kimi qruplarda təsnif olunaraq araşdırılmağa cəlb edilən Azərbaycan xalçalarının spesifik keçid yarımqrupları da vardır. Həmin keçid qrupları ki və

ya daha artıq əsas xalça qrupunun xüsusiyyətlərini özündə əks etdirir. Bu üslub, rəng, kompozisiya baxımından fərqlənən xalça və xalça məmulatlarının yarınması ilə nəticələnir. Və bu nümunələr körpü rolunu oynayaraq əsas xalça qruplarının nazir, rəng mübadiləsinə də xidmət edir. Təsnifatımızda Ağsəran Fatməy, Hökməli, Güzdək, Mərdəkan, Novxanı, Qala, Nardaran və s. kimi digər kəndləri ilə yanaşı Bakı qrupuna daxil edilən Qobunun da özünəməxsus xalçaçılu əməlləri vardır. Bu əməllər onun tarixi keçmişindən, əhalisinin mənzəbindən, həyat tərzindən qaynaqlanır".

Təəssüf hissi ilə vurğulamalıyıq ki, Qobu kəndi müstəqil araşdırmaların, tədqiqatların obyektinə çevrilməmişdir. Onun adı Ağsəran tarixinə dair bəzi mənbələrdə epizodik şəkildə xatırlanır. Ekspedisiya ərafində biz Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının müvafiq sahə institutları ilə əlaqə saxlayaraq Qobu kəndinin tarixi keçmişini haqqında məlumat toplamaq istədik. Lakin öfəslər olsun ki, Ağsəran Mərdəkan, Nardaran, Pırşağı, Maştağa və s. kimi geniş tədqiqatlarla cəlb olunan kəndlərdən fərqli olaraq, Qobu haqqında heç kəmin də doğru-dürüst məlumat ala bilmədik. Qobu bu üçün öyrənilməmiş, araşdırılmamışdır? Bu, kəndin xüsusilə Bakı şəhərinin formalaşması tarixində rolu kifayət qədər böyükdür.

Prof. Vidadi Muradov: "Xalçaçılu sənəti ilə məşğul olduğumuz 40 il ərzində Ağsəranın bütün kəndlərini qarış-qarış gəzmişəm. Hər bir kəndin xalçasını onun keçmişini əlaqələndirməyə çalışmışam. Əhəli ilə söhbətlərimizi, qız-gəlinlərin toxuduqları xalçaları böyük məmnuniyyətlə xatırlayacağam. O dövərdə ciddi qadağalar altında öyrənilən

Azərbaycan xalçasının bir çox sirləri də elə həmin o insanların yaddaşında qaldı... Və əbədiyyətə qovuşdu. Bilirsizimi, xalça təsadüfən məhsul deyil. O, birlən-birə yaranır. Onun rəngi də, nazığı da tarixdən qaynaqlanır; xalçanı araya-ərəyə götürən qadın dünyi, keçmiş ilə bağlıdır. Bakı kəndlirinin xalçaları hər kəndin özünəməxsusluğunu əks etdirir. Ərazicə bir-birinə yaxın olan kəndlərin şivəsi, adət-mənəsi kimi xalçaları da oxşardır. Kəndlər bir-birindən uzaqlaşdıqca fərqlər daha da güclənir. Xalça istehsalı ilə Bakıda əsas Novxanı, Nardaran, Xilə (Əmircan), Bülbülə, Suraxanı, Goradil, Fatməy, Qala kəndlərində, habelə Ağsəranın hüdüdlərindən kəndə - Xızı bölgəsinin Xızı, Gədi, Gilizi və Fəndiçən kəndlərində məşğul olmuşlar.

Qobunun palazlarını, kilimlərini, ziliələrini bəzəyən dolanbə, düz xatlı, romb, qarmaqlı və başqa həndəsi formalı elementlər, "kilimçülü", ağac, fəsançı quş və heyvan motivləri fərdi təsvir üsulları ilə seçilir.

Səda süvənli xalçaların toxunu.

Burada toxunan "Çiyi palaz" yulniz Bakı toxucuları arasında peşqarlıqla icra edilmişdir. Bu palazlar üçün ala-bəzək zolaqlar üzərində toxunan smiq xatlı, romblar və s. elementlər xarakterikdir. Üfünqi istiqamətdə toxunan məvi, sürməli, qırmızı, sarı, ya-

Xalça sənəti müasir ədəbiyyatla təmin oluna bilər

şil rəngli vəl və ensiz zolaqların bəzədiləyi palazlar istəki koloriti, yununun zərif emalı və toxunuşu ilə seçilir".

Yerli əhalinin dediyinə görə, kəndin yarınması əhalinin həyat tərzinin üç mərhələsi ilə əlaqədər olmuşdur. Birinci mərhələdə buraya şimal-qərb bölgəsindən - Şirvandan, Qubadan və s. yaylaq-qışlaq həyat tərzini keçirən tayfalar köç etmiş və quş aylarını Qobu ərazisində keçirmişlər. Hər tərəfdən dağlarla əhatə olunmuş ərazidə qışın soyuğundan qorunmaq mümkün imiş. Yay aylarında yeridən yaylaqlara, otlaqlara qalxan əhalinin bir hissəsi məskunlaşmayan ikinci mərhələsində oturaq həyat tərzinə keçir. Artıq Qobunun ilk oturaq əhalisi formalaşır. Üçüncü mərhələdə isə əhalinin kənd ərazisində yaşayışı stabil xarakter almışa başlayır. Lakin bunlarla belə, ayrı-ayrı yerlərdən köç edərkən burada məskunlaşan əhali öz ənanəvi təsərrüfat sahələrini, xüsusən qovunçuluğu unutmur. Ağsəranın Şirvanla, Quba ilə müqayisədə qo-

Qobu xalçası

Tahira Qasimova

Samira Valicanova

yunçuluq üçün o qadar da yararlı olmayan bu arazisində ənənəvi təsərrüfat sahəsinə əsrlər boyu qoruyub saxlayır. Beləliklə, görkəmli tarixçi Sara Aşurbəylinin də yazdığı kimi, Qobu arazisində əhalinin ilk məskunlaşması eramızın VII-VIII əsrlərə təsadüf edir.

Qobulu müəllim Məmmədəğa Ağarzaoğlu-nun dediklərindən: "Müasir Qobunun arazisi Quba, Şamaxı, Altağac, Xızı, Qusar və s. kimi yerlərdən gələn tərəkəmə elatlarının qarışığıdır. Kənd arazisində tərəkəməçilik XX əsrin 30-cu illərində davam etmişdir. Sonradan isə sovet rejiminin diktəsi ilə əhali öz ənənəvi yaşayış tərzindən imtina etməli olub və tarixindən uzaqlaşdırılaraq oturmaq həyat tərzinə keçib. Bu dövrdə Qobu arazisində ilk evlər tikilməyə başlayıb. Biz hamımız qobulularıq. Lakin hər birimiz bu araziyə gəlmiş olduqumuzu, aslan Azərbaycanın digər bölgələri ilə bağlılığımızı bilirik. Hal-hazırda kəndimizdə 2-3 əsr boyunca yaşayın tayfalar var. Hacıoğlular (Hacıhüseynliyərlər), Sıbranlılar, Gülməmmədilər, Zahidilər Quba bölgəsindən, Cəyirilər isə Şirvəndəndir. Hətta, Zahidilər nəslindən kəminləsə sözü döz gəlməyən adam "yena tutdu lazgilyin" deyir. Bu, heç də təsadüfi hal deyil. Əhalinin etnik kökü ilə bağlıdır".

Bakı - Şamaxı yolunun üzərində səpələnmiş tərəkəmə camaatının yaylaq-qışlaq yerləri isə Qobudan o qədər də uzaqda deyil. Bu yerlər tərəkəmə həyat tərzinin müasir elementləri kimi nəzərə çarpır. Alaçlıqlar evləri, mal-qara üçün

nəzərdə tutulmuş ağıllar-tövlərlə əvəz edilə bilər, burada əsas cəhət spesifik tendensiyanın qorunmasıdır.

Qobu camaatı Bakı kəndlərinin ənənəvi mühafizəkarlığı ilə müqayisədə olduqca mehriban və ünsiyətə meyillidirlər. Söhbətimiz sanki dialektoloji araşdırmanı xatırladı. Sözün əsl mənasında, burada "hər ağızdan bir avaz gəlirdi". Nəsil-nəsil üz-üzə yaşamaq iki ailənin danışıqında, ləhcəsində köklü fərqlər var. Ümumiyyətlə, qobuluların sivosi Bakı, Şirvan və şimal-qərb dialektlərinin qovuşduğu qərar tutub və maraqlı bir formada artıq "qobululaşdır". Bir qədər şirin və bəzəndə danışılıq qobuluların söhbətinə düşməz. Qobulular süfrələrində bozbaş, doğubara, qutab, buğlama, sacıçı kimi milli xörəklərə, eyni zamanda ağırdan hazırlanan yeməklərə üstünlük verirlər.

Prof. Vidadi Muradov: "Qobu ilə hər görüşüm məni Azərbaycanı diyar-diyar dolandırır. Burada bir çox bölgələrdən olan tərəkəmə elatlarının varisləri yaşayır. Və bu nəsillərin hər biri mənsub olduğu elin-obanın həm danışığını, həm də mərasimlərini, bayramlarını, inancılarını yaşadır. Məsələn, bəlkə də ilk baxışdan bir qədər adi görünən, lakin maraqlı bir məqamda diqqət yetirək: ağırtı məhsulları - süd, qatıq, şor, kəsmik, pendir və s. tərəkəmə süfrəsinin atributudur. Tərəkəmə qadın qonağına, ilk növbədə, öz təsərrüfat məhsullarını - ağırtını təqdim edir. Bu, tarixən də belə olub, indi də belədir; insanın öz təsərrüfatından qaynaqlanan ənənəsidir. **Məmmədəğa Ağarzaoğlunun dediklərindən:** "Kəndimiz həmişə

Sayad İsmayılova

Samiya Alısova

qonaq-qaralı olub. Uşaqlıqdan bu yerlərin barmaylarını sərbəzliklə gözləmişik. Bayramlarda hamımız kəndin mərkəzi meydanında qalanmış tonqalın başına toplaşardıq. Burada laziz xörəklər bışirilirdi. Hamu o xörəklərdən dadmalı idi; böyük də, kiçik də, varlı da, kasıb da... Ən cavanından tutmuş, ən yaşlısınadək bütün gəlinlərə ata evindən pay göndərilirdi - bu, Qobuya xas adətdir. Bununla ata evi öz övladını unutmadığıdır, daima hörmətli tutduğunu nümayiş etdirirdi. İllər keçib. Zamanla bərabər çox şeylər unudulub. Lakin bununla belə, çalışırıq ki, kəndimizin adını, ünvanını qoruyub bilək".

Kəndin özünəməxsusluğunun qorunmasında xalçaçılığın rolu əvəzsizdir. Hətta sovet dövründə belə Qobu xalçaçılığının inkişafını dayandırmıq, onu məhv etmək mümkün olmayıb. Ümumiyyətlə, həmin dövrdə Azərbaycanda, həmçinin ayrı-ayrı Bakı kəndlərində fəaliyyət göstərən xalça sexləri arasında 1971-ci ildə "Azərbaycan"nın nazdında yaradılmış Qobu İncəsənət-xalça sexi işçilərinin sayına, məhsullarının keyfiyyətinə görə seçildi. Lakin burada da problemlər bir məqam var. Bu problema aydınlıq gətirmək üçün bir qədər ətrafı şərhə ehtiyac yaranır.

Qobu xalçaçıları ilə birlikdə

Prof. Vidadi Muradov: "Xovlu toxusu texnika əsasında toxunan Azərbaycan xalçalarının komiyət təhlili göstərir ki, Bakı-Abrşeron bölgəsində digər xalçaçılıq mərkəzləri ilə müqayisədə xovsus xalçaların sayı daha azlıq təşkil edir. Bu da təsadüfi bir hal deyil. Çünki xovlu texnika ilə toxunmuş, daha çox otlaq həyat tərzini keçirən əhali üçün xarakterikdir. Aranı-sayıq yollarında ağır çəkili, qalın xovlu xalçaların dəyişməsinə zəruriyyət çəkmə əhali əsasən xovsus xalça ilə xalça məmulatlarından istifadə etməsidir. Ar-tıq qeyd etdiyim kimi, əhalinin böyük əksəriyyəti tərəkəmə tayfalarından ibarət olan Qobu xovsus xalça toxunma mərkəzlərində yaşayırdı. Lakin genetik vərdiş to bacarıq itəmiş, nəsilən-nəslə keçərək daha da pıxtılaşmışdır. Sovet dövründə bu kənddə yaradılan xalça sexi də əslində qobulu qadınların bacarığını, istedadını, yüksək zövqünün ifadəsi idi. Lakin bilirsəniz ki, o dövrdə hər şey məqsədyönlü şəkildə müəyyənləşdirilən qanunlarla to qadağalara tabe idi. Və əhalinin öz kökündən, keçmişindən uzaqlaşmasında maraqlı olan hökumət Qobuda maraqlı bir addım atır: avtoika kənd qadınlarını palaz xəzində işlə təmin edir to onlar burada bir neçə il əvvəl Qobu çeşitləri əsasında palazlar, kilimlər tocuqurlar. Palazın, kilimin... bir sözlə, xovsus xalçanın tərəkəmə ruhunun dəyişməsi olduğunu bilən rəhbərlik əqdən iş üsulu-nu dəyişir. Sexdə çalışan qadınlara xüsusi hazırlanmış çeşitlər əsasında onlar üçün Azərbaycanın digər bölgəsinə xas olan xalçalar toxumaq göstərişi verilir. Bu siyasətin nəticəsindən bixəbərlər olan toxcu "nə fəraj var kət?" deyərək yenidən hanının arxasına keçir to planı yerinə yetirməyə başlayır. Plan yerinə yetirildikcə qobulu xanımlar addım-addım öz ənənəvi

xalçaçılıq texnologiyasından uzaqlaşsınlar. Bu, xalça öz keçmişindən ayrımaq, öz diənənindən yayındırmaq üçün yürüdülmüş siyasət idi".

Beləliklə, sexdə çörəkçulu qazanmaq üçün Azərbaycanın digər xalça qruplarına aid çeşitlər əsasında xalçalar toxumağa məcbur olan qobulu xanımlar yalnız ev şəraitində palazlar yaradırdılar. Bu, sadəcə yaratmaq deyil, həm də yaşatmaq idi. Sovet İttifaqı dağıldıqdan sonra bir sıra sənaye sahələri kimi, xalçaçılıq işində də böyük dərğünlülük yarandı. Böyük zavodlar, fabriklar, həmçinin xalça sexləri də bağlandı. Əhalinin çətin günlərində evlərdə toxunan xalçalar çörəyə, palazlara, kitab-daftərə çevrildi. Rejimin sət qadağaları Qobu palazını mahv edə bilmədi. Və Qobu xalçaçılığı bir çox milli, mənəvi dəyərlərimiz kimi Azərbaycan müstəqillik qazandıqdan sonra rəzə layiqli qiymətini ala bildi. Qobu xalçaçılığı yenidən dirçəldi, inkişaf etdi.

Prof. Vidadi Muradov: "Azər-limə" 1994-cü ildə ulu öndər Heydər Əliyevin yenica müstəqillik qazanmış Azərbaycan Respublikasında sahibkarlığın inkişafı üçün yaratdığı geniş imkanlar, münbit zəmin

üzərində qurulmuşdur. Şirkət fəaliyyətinin ilk mərhələsindən etibarən Azərbaycan xalçaçılığının tarixi mərkəzlərinin araşdırılmasına start vermişdir. Məqsədimiz nailiyyətləri dünyaya muzeylərini, zəngin kolleksiyaları bəzəyən, lakin özü çox baxımsız bir vətəndaş olən milli xalçaçılıq sənətini, xalçaçılarımızı öyrənmək, tanımaq, unudulmuş çeşitləri bərpa etmək idi. Respublikamızın müxtəlif bölgələrinə səfərlərimiz uğurla nəticələndi. İllər boyu hanadən uzaqlaşmış peşakar xalçaçılar "Azər-limə"də cəmləşdi. Onların hər birinin əməyi, istedadı, bacarığı bizim üçün zövcsizdir. Qobu kəndindən olan xalçaçı qadınlarla "Azər-limə"nin əməkdaşlığı da ələ o ilərdən başlayıb: Şirkətimizlə toxunan neçə-neçə gözəl xalçalara qobulu xanımların əllərinin hərəkəti, gözəlirən nuru hupub. Qobunun unudulmuş xalçaçılıq ənənələrinin bərpası, yenidən həyata qaytarılması da məhz bu əməkdaşlıq zəminində mümkün oldu. Şirkətimizdə məhz xovsus texnika ilə toxunan xalça to xalça məmulatlarının böyük əksəriyyəti qobulu xalçaçılar adı ilə bağlandı. Bu gün qürurla deyə bilirik ki, "Azər-limə"də Qobu xalçası öz layiqli olduğı haqqını ala bildi. Bu gün Qobu Azərbaycan Respublikasının prezidenti cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə uğurla həyata keçirilən Respublikamızın sosial-iqtisadi inkişafına dair dövlət proqramlarının ən bariz nümunəsidir. Kənddə görülmə işlər, yaradılan abidətlər göz oxşayır. Ləzun illər baxımsızlıqdan zərziyyət çəkən Qobuda indi sənətkarlıq mərkəzinin fəaliyyət göstərməsi kənd əhalisinin sevincinə səbəb olmuşdur. Bu, Qobunun tarixi ənənələrini,

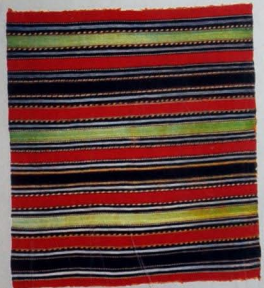
Sirribəli Məmmədova Qobunun qocaman xalçaçılarında.

sənətkarlığını göstərilən dövlət qayğısının və diqqətinin təzahürüdür".

Qobulular kəndin bütün qonaqlarını Sənətkarlıq Mərkəzi ilə tanış etməyi özlərinə borc bilirlər. Mərkəz kəndin ən mənzərəli yerindədir. 2013-cü ilin sonlarında istifadəyə verilmiş binanın astanasında bizi peşakar xalçaçı Firəngiz xanım qarşılayır. Sexlə işçiləri tanış olur. Böyük anamın müasir daşıyıcıları ilə söhbətlərimiz maraqlı alınır.

Firəngiz xanım Orucova yaşda yox, amma təcrübədə ən "qocaman" xalçaçılardandır: "Hana ilə tanışlığım 17 yaşım dan başlayıb. O dövrdə "Azər-xalça"nın nəzdində təxminən 500-ə yaxın işçisi olan Qobu İncəsənət-Xalça fabriki fəaliyyət göstərirdi. Oraya çox böyük həvəslə getdim. Çünki gözümü açıqandan evdə nəəmə, anamı, bibilərimi xalça toxyayan görmüşəm. Nəəmə, bibilərim xalça, anam isə palaz toxyu-

yardı. Nənam xalçalar vurduğu naxışları "maranc göl", "qoç buynuzu", "aynapalan", "alma", "yantısta", "aşiq", "ulduz" adlandırırdı. Odövrədə çəni yox idi. Xalçaçılar ya hansısa xalçaya baxar, ya da öz fantaziyası əsasında toxuyardılar. Ağbırçıklarımızın taxta kirkitlərini, havalorini indiyədək saxlayıram. Yaşım artıqca bu sənəti daha yaxından tanımaq, öyrənmək istəyirdim. Bu havas məni orta məktəbi bitirdikdən sonra xalça fabrikinə götirdi. Özümdə Lökbatanda yaşayırdıq. Amma hər gün böyük havasla Qobuya işə gedirdim. Orada xalçadan az-çox başım çəxdinə görə məni qiymətləndirdilər. Çəni əsasında, naxışlarla xalça toxumağı öyrənməyimə iki ay vaxt verdilər. Məna cəmi 15-20 gün vaxt lazım oldu. İlk ustam Süsən xanım olub. İndi bir yerdə çalışdığım Rafiqə xanım da

həmin fabrikdə işləyirdi. Onun da məna köməyi çox olub. Böyük dağzahlarda 9-10 kvadratlıq xalçalar toxuyurdun. Amma sovet dönməndə çəşnilar tanınmırdı. Fabrikdə müxtəlif xalçalar toxuyurdun: Əlixanlı, Şirvan, Güllüstan... Quba, Qarabağ xalçaları da çox toxumuşun. Amma etiraf edim ki, "Azərbayca"da işlədiyimiz müddətdə toxuduğumuz çəşnilar barəsində məlumatsız olurdun. Müstəqilliyimizin ilk illərində professor Vıdadi Muradovun sayəsində biz həm toxunuş texnologiyasını dəyişdik, həm də xalçaları tanımağa başladın. Deyərdim ki, həmin dövrdə Azərbaycan xalçaçılığı özünə, milliliyini qayıtdı. Sovet dövründə toxuduğumuz xalçalar Moskvağa göndərilir, sonra da dünya bazarına çıxarıldı. Xalçalarımız "sovet istehsalı" kimi təqdim olmurdu. İndi isə hər xalçanın, hər çəşninin adı, ünvanı var. Hazırda işimizi elə Qobu kəndindəki Mədəniyyət Markazında davam etdiririk. Qəsəbə rəhbərliyinin göstərişi ilə Markazın birinci mərtəbəsində bizə xalçaçılıq sənətini yaşatmaq üçün yer verilib. Qobudakı fabrikləndən sonra sexin bərpası üçün çox say göstərdik. Qobulu qadınların aksəriyyəti xalça toxumağı bacarırdı. Bu sənəti bilə-bilə niyə xalçaçılar başqa yerlərdə işləsənlər? Xalçaçılar öz sənətlərini yaşatmaq istəyirdilər. Həm də kəndin özündə sexin olması sakinlər üçün çox əlverişli idi. Əfsuslar olsun ki, sexin, fabrikin yenidən açılmasına nail ola bilmədik. İndiki seximizdə həm xalça toxuyur, həm də gənclərə bu sənətin sirlərini öyrədirik. Hazırda işçilərimizin sayı 20

Naxsənim Muradovanın toxuduğu xalçalar seçiləri kimi gözəl və yaddaqlandır.

ki, yaxın illərdə belə bir fürsətım olacaq. Əsasən sifarişçilər əsasında çalışırıq. Müxtəlif şirkətlərdən, idarələrdən sifarişlər olur. Məsələn, 2011-ci ildə "Avrovision" məhni müsəbiqəsi keçirilərkən çoxlu suvenir xalçalar toxudun. Bu gün evlərdə də xalçalar toxunur. Bu, xalçaçılığın inkişafı üçün yaxşı göstəricidir. Amma evdə toxucunun çəşnidə, xalçanın ölçüsündə, rənglərində problem ola bilər. Sözsüz ki, sexdə usta nəzarəti altında toxunan xalçalar daha dəqiq, səhvsiz alınır. İstərdim ki, bu gün xalça sənətinə marağ, tələbat çox olsun; sexlərin sayı artsun. Yaxşı olar ki, xalça işi bir istehsalat birliyinin səlahiyyəti altında olsun. Xalça işi ilə xalçaçını başa düşən, bu sənəti bilən, sevən adam məşğul olmalıdır".

nəfərdir; şagirdlərimiz də var. Evdə qızıma da xalçaçılığın sirlərini öyrətmişəm: 3-cü sinifdən xalça toxuyur. Məktəbdə əmək dərindəsinə sinif yoldaşlarına da xalça toxumağı öyrədir.

Otuz ildən çoxdur ki, bu işlə məşğuləm. Portret, süjetli, xovsuz xalçalar toxuya bilsəm də, ornamentli xovlu xalçalara üstünlük verirəm. Bakının "Abşeron", "Fatmayı", "Goradil" xalçalarını eskizsiz toxuyuram. Xalçalarımızda rənglər bir-birini tamamlayır, abəhang yaradır. Xalça toxuyanda kecidiriyim duyğuları, hissələri dilə gətirmək çətindir. Həm əsəblərim sakitləşir, beynim dincəlir, həm də toxumaqdan zövq alıram. Xoyallarımda olan xalçanı, öz fantaziyanın məhsulunu hələ ki toxumamışam. Ümid edirəm

Frıngöz xanım bizi kəndin qocaman xalçaçıları Şirinbəci Məmalıyeva, Naxsənim Muradova, Əminə İslamova, Züleyxa Salayeva, Zariə Abbasova ilə "bu ağbırçıklar Qobu xalçaçılıq tarixini yazanlardır,"-deyərkə tanış edirik.

Şirinbacı nananın dediklərindən: "Xalça haqqında danışmaq ələ özüm haqda danışmaq deməkdir. Çünki mən ömrümü xalça ilə bərabər yaşamışam. Gözümü aqıb evimizdə xalça-palaz toxuyan görmüşəm. Özüm də onların yolu ilə gedərək bu müqəddəs sənəti davam etdirmişəm. Xalçaçılığın əziyyəti çoxdur. Amma hana kəsildəndən sonra birco dəfə toxuduğum kilimə, palazə, xalçaya siqal çəkəndə bütün əziyyətlərimi unudurdum. Qobu xalçaçılığın maraqlı hər zaman güclü olub. O qədər qonaqlar görüb ki bizim kondimiz. Çolan qonağı da maraqlandıran əsas məsələ xalçalarımız olub. Xatirəmdir, ötən əsrin 70-ci illərinin sonunda bizi "Babək" filminin çəkilişlərinə cəlb etmişdilər. Bütün çəkiliş heyətinin diqqəti bizdə - xalçaçılarda idi. Hər bir sual verirdi. Naxışlarla maraqlanırdılar. Bəziləri bir neçə ilmə vurmağa cəhd də göstərdilər. Sevimli aktrissəmiz Amaliyə Panahovanın hanaya marağının şahidi olduq. O zarif, incə barmaqları ilə hananın "öhdəsindən gəlməyə" çalışırdı".

aminə İslamova Qobu xalçaçılığının gələcəyinə ümidli baxır

Qobu kondinin ziyalı ağbırçəkərlərindən biri olan Naxsanım Muradovanı Azərbaycanın hüduclərindən uzaqlarda da yaxşı tanıyırlar. Ham xalçaçı, həm də şairə kimi:

"1930-cu ildə Qobu kəndində kolxozçu ailəsində anadan olmuşam. Atam sərkər çoban, anam evdar qadın idi. Ailənin səkkizinci qızı olmuşam. 1937-1947-ci illərdə Qobu kənd məktəbində təhsil almışam. Azərbaycan Müəllimlər İnstitutunun ədəbiyyat şöbəsinə daxil olmuşam. Lakin bir ildən sonra bu ali məktəb Şəki şəhərinə köçürüldüyündən təhsilimi yarımqı saxlamaq məcburiyyətində qaldım: uzaq olduğundan ailəm mənə Şəkiddə təhsil almağıma etiraz etdi. Na edə bilirdim?! Ailəmin qərarı ilə razılaşmalı oldum. Lakin heç bekar da qalmadım. Kəndimizin qadınlarının ənənəvi peşəsini - xalçaçılığı seçdim. O qədər ali-güllü xalçalar toxumuşam ki... Kəndimizdə ipin boyanmasının da şahidi olmuşam. Əsasən yerli bitkilərdən və camaatımızın dağ kəndlərindən yığıb gətirdiyi bitkilərdən boyaqlar alınardı. Atamın Quban Yeri kəndindən yığıb gətirdiyi boyaq bitkilərini indi də xatırlayaram. Mən də əksər qobulu qadınlar kimi xalça sexində çalışmışam. Əl işlərimizi toplayıb sərqi, satış üçün xarici ölkələrə göndərərdilər. Çoxlu qonaqlar-

mız olardı. Yaxşı xatirəmdir, bizi SSRİ Xalq Təsərrüfatı Nəliyyatları Sərgisində iştirak etmək üçün Moskvağa aparmışdılar. Tapşırırdı ki, hamı öz hanasından arxasında otursun. Arxaya çevrilmək qadağan idi. Biz də deyilənlərə əməl etməli olduq. Qonaqlar gəldilər. Biz isə öz işimizdə iddik. Qəfildən doğma bar səs və çiyinəməyan əl mənə işimdən ayırdı: "Yerim, necəsən?" Arxaya çevrildim. Gözlərimə inanmadım: Azərbaycanın birinci katibi mühtərəm Heydər Olıyev idi. Dedim ki, Lətif müəllim (rəssam Lətif Karimov - müəllif) deyib heç kim arxaya baxmasın, xaricilər qorxar. Mənim bu sözümlərimə hamı gülsüdü. Respublika başçısı hər birimizlə ayrı-ayrılıqda maraqlandı. Uğurlarımız, qayğılarımızı bölüşdü. Rayon rəhbərliyinə sexdə çalışan qadınların vəziyyətinin daha da yaxşılaşdırılmasına dair tapşırıqlar verdi.

Ömrümün çox hissəsini arxada qoymuşam. Hərda olmuşamsa, vətənim xalçalarla və şeirlərimlə təmsil etmişəm. Xalça da şeir kimidir. Xalça ilmə-ilmə, şeir söz-söz toxunur. Şeirlərim ədəbiyyatçılardan məsləhəti ilə "İltimasnəmə" adı ilə nəşr etdirmişəm. Xalçaçılıq böyük təcrübədir - həyat, sənət, həm də poeziya məktəbidir. Qobuluların söhbəti nədən başlayırsa başlasın mütləq arxada xalçaya gəlib çıxacaq. Bizim mayamız xalçadır. Başqa cür də ola bilməz. Məsələn, bir iş uzandısa, get-gəl düşəndə "yolu orış-arğac eləmə" deyirik. Səbirsiz bir nəfər kimisə tələsdəndə

Bibxanım İmaməliyeva kəndinin gənc xalçaçılərindəndir

Xalçaçılıq qobulu ailənin ənənəvi sənət sahəsidir

11

12

1-12. Xovsuz xalqalar Qobu xalçaqlığının səcyyəvi nümunələridir.

həmin adam "bu sənin üçün boyaqçı küptü deyil ki..." deyir. Düşüncəmiz, həyatımız, keçmişimiz və gələcəyimizlə xalçaya bağlıyıq. Bu, biz qobuların alın yazısıdır".

Ağbirçək xalçaçı Əminə İslamova Qobu xalçaqlığının gələcəyindən ümidlə danışıdı:

"Sovetin qılıncının dalı da, qabağı da kəsən vaxt Qobuda xalçaçılıq yaşadı və inkişaf etdi. İndi müstəqillik, hökumətimiz xalçaçılığın inkişafı üçün hər cür şərait yaradıb. Niyə yaşatmayaq, niyə davam etdirməyək bu müqəddəs sənəti? Günümüzün çoxu xalça sexində keçərdi. Evimizdə gizlincə kilimlər, palazlar toxuyardıq. İndi isə vəziyyət başqadır. Dövlət özü bu sənətin davam etdirilməsində maraqlıdır. Qobuda oğlu üçün qız böyənən ananı gələcək gəlinin xalça toxumaq bacarığı maraqlandırır. Mənim ustadım anam Həbibə Məmməd qızı olub. O öz sənətinin varlığını idi. Anam və Qədimisə Atakişi qızı kəndin ən yaxşı palaztoxuyanları olublar. Onların yetimləri çoxdur. İndi də bizim yetimlərimiz bu sənəti davam etdirirlər..

Gəndərlimizin xalçaçılığa marağı bizi sevindirir. Qobuda qızlara xalçaçılıq məktəb yaşlarından öyrədilir. Məktəbdə amək dərslərində qızlar xalça işinə cəlb olunurlar. Onlar məktəbdə müəllimlərləndən, evdə nənələrindən, analarından xalçaçılığın sirlərini öyrənirlər".

Qobunun müxtəlif yaşlı xalçaçıları ilə söhbətimiz başa çatmaq üzrədir. Arandan-dağa, dağdan-aranaya daşdıq söhbətimizi... Amma Naxsənin nənənin sözünün qüvvəti, Qobuda söhbəti nədən başlasan, axırı gedib xalçaya çucaq. Biz də eləcə... bu yurdun tarixindən, insanların, tarakməllərindən, süfrəsindən danışırdıq. Al-ıvan Qobu palazları söhbətimizin hararətini daha da artırdı.

...Kəndə bir də yüksək təpəlikdən tamaşa etmək istədik. Düzi, buradan görünən mənəzərə daha rəngarəng idi. Yaşıl, göy, qırmızı, narıncı, çalxayı rəngli dam örtüklərinin bəzədüyü Qobu alçaq təpəliklər arasında sırlımsı kilimə bənzəyirdi...

